

Prof. mr. H.R. Kranenburg
Prof. mr. L.F.M. Verhey

STAATS- EN BESTUURSRECHT WETENSCHAP

De Algemene verordening gegevensbescherming in Europees en Nederlands perspectief

Tweede druk

 Wolters Kluwer

Deventer – 2024

VOORWOORD

Voor u ligt de tweede druk van de monografie over de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG), die op 25 mei 2018 in werking trad en inmiddels dus ruim vijf jaar in de praktijk wordt toegepast. Deze monografie is de opvolger van een monografie uit 2011 over de Wet bescherming persoonsgegevens (Wbp). Het doel van deze monografie is onveranderd gebleven; zij beoogt inzicht te geven in de structuur, inhoud en werking van de AVG. Daarbij wordt de AVG nadrukkelijk in Europees en nationaal perspectief geplaatst.

Sinds de inwerkingtreding van de AVG hebben alle EU-lidstaten dezelfde rechtstreeks geldende regels. Deze regels werken dus ook direct door in de Nederlandse rechtsorde. Toch staat de AVG niet op zichzelf. Voor de effectieve werking van de AVG is nog steeds nationale wetgeving noodzakelijk, bijvoorbeeld om de toezichthouder op te zetten, in Nederland de Autoriteit Persoonsgegevens, of om invulling te geven aan onderwerpen waarop de lidstaten nog ruimte wordt gelaten. Deze regels zijn in Nederland neergelegd in de Uitvoeringswet AVG en in bijzondere wetgeving.

De AVG kwam niet uit de lucht vallen; zij bouwt tot op grote hoogte voort op de wetgeving die in Nederland vanaf de jaren tachtig van de vorige eeuw al van kracht was en die in die periode in Nederland van een grondwettelijk fundament is voorzien. Op die historie en op de hedendaagse betekenis van de toepasselijke (en inmiddels deels gewijzigde) grondwettelijke bepalingen wordt in deze monografie ingegaan.

De AVG vormt het voorlopig sluitstuk van de ontwikkelingen die in de afgelopen decennia op dit terrein op Europees niveau hebben plaatsgevonden. Die ontwikkelingen hebben in de eerste plaats plaatsgevonden binnen de Raad van Europa, waarvan naast de 27 EU-lidstaten nog eens 19 andere Europese landen lid zijn. Twee verdragen van de Raad van Europa zijn daarbij voor het onderwerp van deze monografie van eminent belang. Dat zijn het welbekende Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens uit 1950, met daaraan verbonden het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, en het zogeheten Verdrag van Straatsburg uit 1981 waarin regels voor bescherming van persoonsgegevens zijn opgenomen. Dit laatste verdrag is in 2018 ingrijpend gemoderniseerd waardoor het beschermingsniveau in beginsel gelijk wordt getrokken met dat van de AVG. Dit aangepaste verdrag treedt mogelijk binnen afzienbare tijd ook voor Nederland in werking.

Later is naast de Raad van Europa de Europese Unie van steeds groter belang geworden. De AVG is een product van de Europese Unie, net als zijn voorganger, richtlijn 95/46/EG, waarvan de voormalige Nederlandse Wet bescherming persoonsgegevens een omzetting vormde. Om de AVG binnen het juridische raamwerk van de Europese Unie te plaatsen, komen in deze monografie ook de bredere ontwikkelingen in de Europese Unie op dit terrein ter sprake. De totstandkoming van de AVG wordt beschreven en verschillende andere EU-regels over gegevensbescherming passeren kort de revue. Tegelijk met de AVG zijn in 2018 bijzondere regels tot stand gebracht voor de verwerking van persoonsgegevens

bij opsporing en vervolging van strafbare feiten. Inmiddels zijn weer nieuwe, specifieke EU-regels tot stand gebracht die (mede) beogen de bescherming van persoonsgegevens te waarborgen. Andere regels zijn ten tijde van het schrijven van deze monografie nog in voorbereiding, zoals de verordening die artificiële intelligentie beoogt te reguleren (AI-Verordening). Bij de uitleg van deze wetgeving (incl. de AVG) speelt het Hof van Justitie van de EU een cruciale rol.

De hoofdmoot van het boek gaat echter uiteraard over de AVG. Het doel is de lezer wegwijs te maken in het algemene systeem van de AVG en inzicht te bieden in de betekenis van zijn verschillende onderdelen en bepalingen. In vergelijking tot de eerste druk van 2018 is het boek ingrijpend herzien. Sinds de inwerkingtreding in 2018 zijn er veel ontwikkelingen geweest in de rechtspraak en in de wetgeving, die op hoofdlijnen zijn verwerkt. De complexiteit van het gegevensbeschermingsrecht is daardoor niet afgenomen, maar tegelijkertijd is er op een aantal terreinen meer duidelijkheid gekomen. Het gegevensbeschermingsrecht is na de inwerkingtreding van de AVG hoe dan ook levend recht geworden.

Er is voor gekozen om in beginsel op 1 oktober 2023 de pen neer te leggen. Een enkele ontwikkeling nadien is nog meegenomen. De lezer zal in het achterhoofd moeten houden dat het gegevensbeschermingsrecht continu in beweging is. Ook in de komende jaren zal de rechtsontwikkeling in snel tempo doorgaan. Daarbij zal het steeds nodig zijn om naast en in samenhang met de AVG bestaande en nieuwe wettelijke regels op Europees en nationaal niveau in de bestudering en beoordeling te betrekken. Dat hangt samen met de snelle technologische ontwikkelingen (gewezen is al op de AI-Verordening) die steeds om nieuwe aanpassingen zullen vragen.

De inhoud van de monografie heeft geprofiteerd van de ervaring en kennis die beide auteurs hebben opgedaan tijdens hun werkzaamheden voor respectievelijk de Europese Commissie, de Universiteit Maastricht, de Raad van State en bij de bekleding van de Kirchheimer-leerstoel aan de Afdeling staats- en bestuursrecht van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit Leiden. Wel wordt onderstreept dat deze monografie op persoonlijke titel is geschreven. Daarnaast zijn de auteurs veel dank verschuldigd aan enkele personen die hen op fantastische wijze hebben ondersteund bij de totstandkoming van dit boek. Zij noemen in het bijzonder Fatma Çapkurt, Peter van der Harst, Rosa Hodde, Jan Koreneef, Anna en Stijn Kranenborg en Marloes van Loon. De auteurs houden zich ten slotte, mede met het oog op een volgende druk, van harte aanbevolen voor commentaren en suggesties van lezers en gebruikers.

Brussel/Den Haag, november 2023

Herke Kranenborg & Luc Verhey

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord / V

Lijst met afkortingen / XV

Lijst van geraadpleegde en aanbevolen literatuur / XIX

DEEL I INLEIDING

HOOFDSTUK 1

Inleiding: een korte terugblik / 3

- 1.1 Inleiding: ruim vijf jaar AVG / 3
- 1.2 Voorgeschiedenis / 3
- 1.3 De AVG: terugdringing van complexiteit? / 5
- 1.4 Gegevensbeschermingsrecht: een andere benadering? / 7
- 1.5 Doelstelling van de monografie / 9
- 1.6 Plan van behandeling / 10

DEEL II CONSTITUTIONELE EN EUROPEESRECHTELIJKE CONTEXT

HOOFDSTUK 2

Constitutionele context / 15

- 2.1 Inleiding / 15
- 2.2 Grondrechtelijke aspecten / 15
- 2.3 Institutionele verhoudingen / 19
- 2.4 Slot / 24

HOOFDSTUK 3

Gegevensbescherming binnen de Raad van Europa / 25

- 3.1 Inleiding / 25
- 3.2 Het algemene kader / 26
- 3.3 Verdrag van Straatsburg (Conventie 108) / 28
 - 3.3.1 Doelstelling en reikwijdte / 28
 - 3.3.2 Algemene beginselen / 30
 - 3.3.3 Implementatie en toezicht / 31

3.3.4	Grensoverschrijdend gegevensverkeer / 31
3.3.5	Modernisering Verdrag van Straatsburg (Conventie 108+) / 32
3.4	Artikel 8 van het EVRM / 34
3.4.1	Algemene ontwikkeling / 34
3.4.2	Reikwijdte van het begrip 'privéleven' / 38
3.4.3	Inmenging in het privéleven / 41
3.4.4	Beperkingsvoorwaarde 'bij wet voorzien' / 43
3.4.5	Beperkingsvoorwaarde 'noodzakelijk in een democratische samenleving' / 46
3.5	Tot slot / 55

HOOFDSTUK 4

Gegevensbescherming in de Europese Unie / 57

4.1	Inleiding / 57
4.2	De beleidsterreinen en structuur van de Europese Unie / 57
4.3	Gegevensbescherming in het primaire Unierecht / 59
4.3.1	Het voormalige EG-Verdrag en EU-Verdrag / 59
4.3.2	Het huidige EU-Verdrag en het VWEU / 60
4.3.3	Het EU-Grondrechtenhandvest / 62
4.3.4	Toetreding tot het EVRM? / 64
4.4	Gegevensbescherming in het secundaire Unierecht vóór mei 2018 / 64
4.4.1	De algemene gegevensbeschermingsrichtlijn: richtlijn 95/46/EG / 65
4.4.2	De e-privacyrichtlijn: richtlijn 2002/58/EG / 67
4.4.3	De 'rise and fall' van de dataretentierichtlijn: richtlijn 2006/24/EG / 69
4.4.4	Gegevensbescherming en EU-instellingen: verordening 45/2001 / 73
4.4.5	Gegevensbescherming en politieke en justitiële samenwerking: Kaderbesluit 2008/977 en specifieke wetgeving / 75
4.5	De aanpassingen in het secundaire Unierecht sinds mei 2018 / 77
4.5.1	Inleiding / 77
4.5.2	De aanloop naar de herziening van mei 2018 / 77
4.5.3	De Algemene verordening gegevensbescherming (AVG) / 81
4.5.4	De richtlijn gegevensbescherming opsporing en vervolging: richtlijn (EU) 2016/680 / 89
4.5.5	Verordening (EU) 2018/1725 voor de EU-instellingen / 94
4.6	Herziening van de e-privacyrichtlijn / 97
4.6.1	Voorstel voor een e-privacyverordening / 97
4.6.2	De AVG en de e-privacyrichtlijn / 98
4.6.3	De inhoud van de voorgestelde e-privacyverordening / 99
4.7	De digitale agenda voor Europa / 104
4.7.1	De introductie van een digitale agenda / 104
4.7.2	Bevordering vrij verkeer van data / 105
4.7.3	Versterking bescherming van burgers / 106
4.7.4	De aanpak van 'big tech' / 107
4.8	Tot slot / 110

DEEL III DE ALGEMENE VERORDENING GEGEVENSBESCHERMING

HOOFDSTUK 5

Nationale voorgeschiedenis en implementatie / 115

- 5.1 Inleiding / 115
- 5.2 Historie: van WPR naar Wbp / 115
- 5.3 Van Wbp naar Uitvoeringswet AVG / 117
- 5.4 Het vervolg: bijzondere wetgeving en evaluatie / 119
- 5.5 De opzet van deel III / 121

HOOFDSTUK 6

Reikwijdte / 123

- 6.1 Inleiding / 123
- 6.2 Definitie 'persoonsgegevens' / 124
 - 6.2.1 Algemeen / 124
 - 6.2.2 'Alle informatie ...' / 124
 - 6.2.3 '... over ...' / 125
 - 6.2.4 '... een geïdentificeerd of identificeerbare ...' / 127
 - 6.2.5 '... natuurlijke persoon' / 131
 - 6.2.6 Een voorbeeld: IP-adressen – wel of geen persoonsgegeven? / 132
- 6.3 Andere definities: 'verwerking' en 'bestand' / 135
 - 6.3.1 Verwerking / 135
 - 6.3.2 Bestand / 136
- 6.4 Materiële werkingssfeer: artikel 2 / 138
 - 6.4.1 Algemeen / 138
 - 6.4.2 Verwerking buiten de werkingssfeer van het Unierecht / 139
 - 6.4.3 Verwerking door de lidstaten in het kader van het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid van de Unie / 142
 - 6.4.4 Verwerking door een natuurlijk persoon voor een zuiver persoonlijke of huishoudelijke activiteit / 143
 - 6.4.5 Verwerking door bevoegde autoriteiten in de strafrechtelijke context / 145
- 6.5 Territoriale werkingssfeer: artikel 3 / 147
 - 6.5.1 Algemene regels / 147
 - 6.5.2 Caribisch Nederland / 150
- 6.6 De reikwijdte van de Uitvoeringswet AVG / 151

HOOFDSTUK 7

De voornaamste actoren / 157

- 7.1 Inleiding / 157
- 7.2 De betrokkene / 157
- 7.3 De verwerkingsverantwoordelijke / 158
- 7.4 De verwerker / 162
- 7.5 De ontvanger / 164
- 7.6 De derde / 164

HOOFDSTUK 8

Materiële normen / 165

- 8.1 Inleiding / 165
- 8.2 Beginselen / 165
 - 8.2.1 Algemeen / 165
 - 8.2.2 Het beginsel van rechtmatigheid, behoorlijkheid en transparantie / 166
 - 8.2.3 Het doelbindingsbeginsel / 168
 - 8.2.4 Het beginsel van minimale gegevensverwerking / 170
 - 8.2.5 Het juistheidsbeginsel / 172
 - 8.2.6 Het beginsel van opslagbeperking / 172
 - 8.2.7 Het beginsel van integriteit en vertrouwelijkheid / 174
- 8.3 Rechtmatigheid van de verwerking / 175
 - 8.3.1 Algemeen / 175
 - 8.3.2 De rechtsgrondslagen: artikel 6, eerste lid / 176
 - 8.3.3 Algemene voorwaarde: noodzakelijkheid en evenredigheid / 178
 - 8.3.4 Toestemming / 182
 - 8.3.5 Overeenkomst / 189
 - 8.3.6 Wettelijke verplichting / 192
 - 8.3.7 Vitale belangen / 197
 - 8.3.8 Taak van algemeen belang/uitoefening openbaar gezag / 197
 - 8.3.9 Gerechtvaardigde belangen / 205
 - 8.3.10 Verdere verwerking voor een ander doel / 213

HOOFDSTUK 9

Verwerking van bijzondere persoonsgegevens / 221

- 9.1 Inleiding / 221
- 9.2 Wat zijn bijzondere categorieën persoonsgegevens? / 221
- 9.3 Uitzonderingen: algemeen kader / 223
- 9.4 Rechtstreeks toepasselijke uitzonderingen / 226
- 9.5 Algemene nationaalrechtelijke uitzonderingen / 231
- 9.6 Uitzondering gegevens ras en etnische afkomst / 235
- 9.7 Uitzondering gegevens politieke, religieuze of levensbeschouwelijke overtuigingen / 236
- 9.8 Uitzondering genetische gegevens / 237
- 9.9 Uitzondering biometrische gegevens / 239
- 9.10 Uitzondering gezondheidsgegevens / 242
- 9.11 Verwerking van strafrechtelijke persoonsgegevens / 248

HOOFDSTUK 10

Rechten van de betrokkene / 257

- 10.1 Inleiding / 257
- 10.2 Algemene regels uitoefening rechten betrokkene / 258
- 10.3 De informatieplicht / 262

- 10.3.1 Twee situaties: persoonsgegevens verkregen bij de betrokkene zelf of via een andere weg / 262
- 10.3.2 De te verstrekken informatie / 263
- 10.3.3 Uitzonderingen op de informatieplicht / 266
- 10.4 Recht op inzage / 269
- 10.5 Recht op rectificatie / 280
- 10.6 Recht op gegevenswissing ('recht op vergetelheid') / 283
- 10.7 Recht op beperking van de verwerking / 293
- 10.8 Recht op overdraagbaarheid van gegevens / 294
- 10.9 Recht van bezwaar / 298
- 10.10 Recht op vrijwaring van geautomatiseerde besluitvorming / 302

HOOFDSTUK 11

Verplichtingen van de verwerkingsverantwoordelijke / 311

- 11.1 Inleiding / 311
- 11.2 Algemene verplichtingen / 312
 - 11.2.1 Algemene verantwoordingsplicht / 312
 - 11.2.2 Privacy by design en by default / 313
 - 11.2.3 Registerplicht / 315
- 11.3 Gegevensbeschermingseffectbeoordeling / 315
- 11.4 Functionaris voor gegevensbescherming / 319
- 11.5 Beveiliging van verwerking en melding 'datalekken' / 323
 - 11.5.1 Beveiliging van verwerking / 323
 - 11.5.2 Melding 'datalekken' / 325
- 11.6 Gedragcodes en certificering / 329
 - 11.6.1 Gedragcodes / 329
 - 11.6.2 Certificering / 332

HOOFDSTUK 12

Uitzonderingen en beperkingen / 335

- 12.1 Inleiding / 335
- 12.2 Algemene beperkingsclausule: artikel 23 / 337
- 12.3 Gegevensbescherming en vrijheid van meningsuiting / 343
- 12.4 Gegevensbescherming en toegang tot overheidsdocumenten / 349
- 12.5 Gegevensbescherming bij archivering, onderzoek of statistiek / 351
- 12.6 Verwerking van een nationaal identificatienummer / 353

HOOFDSTUK 13

Doorgifte van persoonsgegevens aan derde landen / 355

- 13.1 Inleiding / 355
- 13.2 Het begrip 'doorgifte' / 356
- 13.3 Doorgifte op basis van 'adequaateitsbesluiten' / 358
- 13.4 Doorgifte op basis van 'passende waarborgen' / 363

- 13.4.1 Passende waarborgen / 363
- 13.4.2 Juridisch bindende afspraken tussen overheidsorganen / 364
- 13.4.3 Bindende bedrijfsvoorschriften / 365
- 13.4.4 Standaard gegevensbeschermingsbepalingen / 366
- 13.4.5 Goedgekeurde gedragscodes of certificeringsmechanismen / 368
- 13.5 Doorgifte in specifieke situaties / 368
- 13.6 Doorgifte op basis van verdragen / 371

HOOFDSTUK 14

Toezicht / 375

- 14.1 Inleiding / 375
- 14.2 De AP / 375
 - 14.2.1 De AP als onafhankelijke autoriteit / 375
 - 14.2.2 De taken en bevoegdheden van de AP / 380
 - 14.2.3 Handhaving / 387
- 14.3 Samenwerking en coherentie / 396
 - 14.3.1 Het Europees Comité voor gegevensbescherming / 396
 - 14.3.2 Samenwerking tussen toezichthouders / 398
 - 14.3.3 Het coherentiemechanisme / 403
 - 14.3.4 Knelpunten en nieuwe procedureregels / 406

HOOFDSTUK 15

Rechtsbescherming / 409

- 15.1 Inleiding / 409
- 15.2 Rechtsbescherming via en tegen de toezichthouder / 411
- 15.3 Rechtsbescherming tegen de verwerkingsverantwoordelijke / 414
- 15.4 Het recht op schadevergoeding en aansprakelijkheid / 423
- 15.5 Het recht op vertegenwoordiging / 427

DEEL IV TOT SLOT

HOOFDSTUK 16

Slotbeschouwing en vooruitblik / 433

- 16.1 Inleiding / 433
- 16.2 AVG: een gamechanger? / 433
- 16.3 Technologische complexiteit / 435
- 16.4 Grondrechten: terug naar de kern / 437
- 16.5 Wetgeving: harmonisatie en verdieping / 439
- 16.6 Toezicht: onafhankelijkheid en publieke verantwoording / 440
- 16.7 AVG: vooruitblik / 442

Stroomdiagrammen / 443

Lijst met nuttige websites / 449

Jurisprudentieregister / 451

Wetsartikelenregister / 473

Trefwoordenregister / 479

Implementatietabel / 489

DEEL I

Inleiding

HOOFDSTUK 1

Inleiding: een korte terugblik

1.1 Inleiding: ruim vijf jaar AVG

Op het moment dat de herdruk van dit boek werd afgerond, was de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG) ruim vijf jaar van toepassing. Sinds 25 mei 2018, de dag waarop de AVG in werking trad, is er veel gebeurd. Er zijn veel wijzigingen doorgevoerd in de Nederlandse wetgeving. Op Europees niveau is de AVG omgeven door nieuwe, aanpalende wetgeving, of is dergelijke wetgeving geïnitieerd, zoals ten aanzien van kunstmatige intelligentie (AI-verordening). Daarnaast is sinds mei 2018 de nationale en Europese rechtspraak over gegevensbescherming explosief toegenomen.

Deze ontwikkelingen zullen de komende jaren verder doorgaan. Dat hangt uiteraard samen met de snel voortgaande technologische ontwikkelingen die steeds opnieuw aanpassingen zullen vergen. Maar los daarvan kan na ruim vijf jaar worden vastgesteld dat het gegevensbeschermingsrecht mede onder invloed van de AVG levend recht is geworden. Ook in Nederland is er inmiddels veel aandacht voor. De AVG staat duidelijk in de schijnwerpers. Daardoor komen de pluspunten van de AVG, alsook de haken en ogen die eraan zitten, pregnanter over het voetlicht.

Voor een goed begrip van de AVG is van belang te beseffen dat deze in 2018 niet uit de lucht is komen vallen. De AVG kan worden beschouwd als een voorlopig eindpunt van een langjarige ontwikkeling waarin de bescherming van persoonsgegevens geleidelijk meer maatschappelijke en politieke aandacht heeft gekregen. Als inleiding op de rest van dit boek geeft dit hoofdstuk een kort overzicht van de voorgeschiedenis (par. 1.2) en van waartoe dit uiteindelijk in 2018 heeft geleid (par. 1.3). Daarna wordt kort ingegaan op een discussie over een alternatieve benadering ten aanzien van het reguleren van gegevensverwerking, die ten tijde van het opstellen van de AVG in Nederland in discussie was (par. 1.4). Tot slot wordt de doelstelling van het boek geformuleerd (par. 1.5) en wordt een leeswijzer gegeven (par. 1.6). In het slothoofdstuk van dit boek (hoofdstuk 16) wordt de draad weer opgepakt en een vooruitblik gegeven.

1.2 Voorgeschiedenis

In Nederland is de belangstelling voor de bescherming van persoonsgegevens ontstaan aan het eind van de zestiger jaren van de vorige eeuw. De voorgenomen volkstelling in 1971 vormde de katalysator. De maatschappelijke onrust die in de aanloop daarvan in Nederland ontstond, heeft de discussie over de bescherming van persoonsgegevens toen in een stroomversnelling gebracht. Veel mensen werden zich in die periode bewust van de mogelijke gevaren van de registratie en het gebruik van persoonsgegevens. De opkomst

van de computer speelde daarbij een belangrijke rol. De gesignaleerde risico's werden vooral in verband gebracht met de opkomende automatisering van persoonsregistraties en de toenemende mogelijkheden die deze ontwikkeling met zich zou brengen om persoonsgegevens te misbruiken. Betrekkelijk kort daarna is de voorbereiding van nieuwe wetgeving ter hand genomen. Dat heeft na veel discussie uiteindelijk geleid tot de Wet persoonsregistraties in 1988 en later, in 2001, onder invloed van Europese ontwikkelingen (met name richtlijn 95/46/EG), tot de Wet bescherming persoonsgegevens (Wbp). Daarnaast kwamen tal van sectorale wettelijke regimes en bepalingen tot stand. Ten slotte is in 2018 de voorlopig laatste belangrijke stap gezet in de ontwikkeling van wettelijke maatregelen. Toen zijn richtlijn 95/46/EG en de daarop gebaseerde Wbp vervangen door een Europese verordening die rechtstreeks van toepassing is in de Nederlandse rechtsorde: de Algemene verordening gegevensbescherming. Omdat de AVG op sommige punten nog steeds nationale wetgeving vereist of toelaat, is in Nederland de Uitvoeringswet AVG vastgesteld en zijn daarnaast ook specifieke wetten en wetswijzigingen tot stand gebracht.

De bescherming van persoonsgegevens wordt vaak in één adem genoemd met het grondrecht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer (privacy) van de individuele burger. Dat grondrecht is echter al veel ouder en heeft ook een geheel andere achtergrond en voorgeschiedenis. Al in de negentiende eeuw werden bepalingen in de Nederlandse Grondwet opgenomen om de persoonlijke levenssfeer van burgers te beschermen. In 1815 werd een verbod opgenomen om behoudens uitzonderingen iemands woning te betreden. In 1848 werd het briefgeheim grondwettelijk gewaarborgd. Het betrof hier specifieke, duidelijk af te bakenen privacyrechten, die ook nu nog in artikel 12 (het huisrecht) en in artikel 13 (het brief- en telecommunicatiegeheim) in onze Grondwet zijn terug te vinden. Hoewel ook de inhoud van deze rechten wordt beïnvloed door technologische ontwikkelingen, zijn deze rechten, die de traditionele kern van het privéleven beogen te beschermen, anders van aard dan de bredere, afysieke en ongrijpbaardere beginselen van behoorlijke gegevensverwerking.

De Grondwet is op privacygebied heel lang zo goed als ongewijzigd gebleven. Pas in 1983 is, naast het recht op bescherming van de lichamelijke integriteit (artikel 11), onder invloed van de opkomende discussie over de bescherming van persoonsgegevens een algemener recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer in de Grondwet opgenomen (artikel 10). Hierin is ook een concrete opdracht aan de wetgever geformuleerd om regels te stellen op het terrein van de bescherming van persoonsgegevens (artikel 10, tweede en derde lid). In 2022 is artikel 13 van de Grondwet gewijzigd en uitgebreid met het telecommunicatiegeheim.

Naast nationale constitutionele bepalingen is in de tweede helft van de 20^e eeuw geleidelijk ook bescherming op Europees niveau tot stand gebracht. In 1954 werd Nederland partij bij het EVRM, waarin ook een recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer is vastgelegd (artikel 8). Dit recht is echter pas vanaf de jaren tachtig van de vorige eeuw in de rechtspraak werkelijk tot ontwikkeling gekomen. Momenteel kan artikel 8 van het EVRM worden beschouwd als een breed algemeen persoonlijkheidsrecht dat in beginsel bescherming biedt aan zeer uiteenlopende rechten en belangen. Ook de persoonsgegevens van burgers worden, zoals blijkt uit de rechtspraak, in beginsel door artikel 8 van het EVRM beschermd. Inmiddels heeft ook binnen de EU de bescherming van persoonsgegevens als fundamenteel recht meer en ook, anders dan in het EVRM, separaat aandacht gekregen.

In 2001 stelde de Europese Unie een grondrechtenhandvest op waarin zowel een recht op privacy (artikel 7) als een recht op bescherming van persoonsgegevens (artikel 8) is opgenomen. Het EU-Grondrechtenhandvest kreeg in 2009 bindende kracht en is sindsdien van toepassing op elke situatie die binnen het EU-recht valt.

In de ruim een halve eeuw die sinds de discussie over de volkstelling in 1971 is verstreken, zijn de ontwikkelingen in een duizelingwekkend hoog tempo voortgegaan. In de huidige informatiemaatschappij spelen persoonsgegevens een centrale rol. Persoonsgegevens worden op vele manieren en op grote schaal verzameld, verwerkt, met elkaar in verband gebracht en verspreid. Dat gebeurt op vele terreinen door vele actoren met uiteenlopende doeleinden. In het bedrijfsleven wordt aan persoonsgegevens steeds meer economische waarde toegedicht: persoonsgegevens vertegenwoordigen een lucratief economisch verdienmodel. Een cruciale rol spelen daarin de big-techbedrijven: zij verwerken wereldwijd persoonsgegevens van miljoenen burgers met steeds verfijndere technieken, waaronder generatieve kunstmatige intelligentie. De potentiële impact van deze verwerkingen neemt in snel tempo exponentieel toe. Ook overheden maken gebruik van de steeds grotere technologische mogelijkheden. Zij trachten de uitvoering van hun taken effectiever en efficiënter te laten verlopen door profilering met behulp van algoritmes en door de inrichting van samenwerkingsverbanden waarin verschillende overheidsorganen de persoonsgegevens, die zij op grond van een specifiek wettelijk doel hebben verzameld, met elkaar in verband brengen, opnieuw verwerken en gericht verstrekken aan een of meer instellingen.

1.3 De AVG: terugdringing van complexiteit?

Tegen de achtergrond van deze historische ontwikkeling is in de afgelopen decennia gebleken dat de bescherming van persoonsgegevens een buitengewoon complex, zich steeds verder ontwikkelend juridisch vraagstuk is dat moeilijk in duidelijke, goed toepasbare regels is te vatten. Ook het toezicht op de naleving en de handhaving van deze regels is in de praktijk problematisch gebleken. Voor de burger is vaak niet transparant wat er met hun gegevens in zowel het private als het publieke domein gebeurt, laat staan dat zij weten op welke wijze zij tegen een bepaald gebruik van hun gegevens kunnen opkomen. Een gebrekkig werkende regulering is dan een belangrijk punt van zorg.

Daarbij komt dat in het kader van de verwerking van persoonsgegevens verschillende en vaak ook tegenstrijdige belangen op het spel staan. Steeds is de vraag of de wettelijke regels de burger voldoende bescherming bieden en tegelijk niet zo restrictief zijn dat ze aan bepaalde wenselijke ontwikkelingen in de weg staan. De wetgeving moet een voldoende effectief kader bieden waarmee alle belangen die in het geding zijn op een inzichtelijke, evenwichtige en controleerbare wijze tegen elkaar kunnen worden afgewogen. Het is een balans die gestoeld moet zijn op maatschappelijk debat en op voeling met de samenleving en met de concrete situaties waarin de regels moeten worden uitgevoerd.

Tegen deze achtergrond brak met de inwerkingtreding van de AVG op 25 mei 2018 wellicht een nieuw tijdperk aan. Europa kan bogen op een lange traditie ten aanzien van de bescherming van persoonsgegevens en de Europese Unie, vooral met de nieuwe AVG, wordt wel beschouwd als leider op het wereldtoneel op dit terrein. Dit hangt samen met het feit dat de AVG naar de meest moderne inzichten probeert rekening te houden met het toenemende internationale gegevensverkeer en met de toepassing van moderne technieken die met het oog op dat gegevensverkeer beschikbaar waren gekomen. Maar de vraag rijst

ook in hoeverre de AVG de juridische, technologische en maatschappelijke complexiteit in voldoende mate het hoofd biedt.

Het voorstel voor de AVG werd door de Europese Commissie in 2012 gepresenteerd, onder meer met als doel de gegevensbeschermingsregels in de EU te vereenvoudigen. Met andere woorden, de juridische complexiteit van het rechtsgebied moest worden teruggedrongen. Het Europese wetgevingsproces leidde uiteindelijk tot een verordening met maar liefst 99 artikelen en 173 verklarende overwegingen. Tot minder regels heeft de AVG in elk geval niet geleid. Een vereenvoudiging was tot op zekere hoogte wel dat niet langer sprake is van een richtlijn maar van een verordening. Dat betekent dat de regels rechtstreeks doorwerken in de Nederlandse rechtsorde. Sinds 2018 is in beginsel niet langer sprake van 27 verschillende nationale wetten. Dit is echter vooral van belang voor in verschillende lidstaten opererende bedrijven en voor mobiele burgers. Uiteraard moeten de economische voordelen hiervan niet worden onderschat maar tegelijkertijd kon worden voorzien dat de in de AVG gemaakte keuzes ook tot nieuwe complicaties zouden leiden.

De AVG vereist bij verschillende specifieke onderwerpen nationale wetgeving of laat op sommige punten ruimte voor nationale invulling. Ondanks de uniformerende werking van de AVG, zijn hierdoor op een aantal terreinen en aspecten verschillen blijven bestaan in de wetgeving van de lidstaten. Daarmee blijft soms nog steeds de vraag welk nationaal recht in welke situatie van toepassing is. Daarnaast blijven de nodige vragen rijzen in de verhouding tussen de AVG en de nationale wetgeving. Anders dan onder richtlijn 95/46/EG biedt de AVG in het algemeen weinig ruimte aan de nationale wetgever om ervoor te zorgen dat de AVG met zijn eigen begrippen en regels ingebed wordt in en aansluiting vindt bij het nationale rechtssysteem en de uitvoeringspraktijk. Dat is bijvoorbeeld (maar niet uitsluitend) het geval in de verhouding tussen de AVG en de Awb (zie hierover verder hoofdstuk 15).

Hoewel de AVG inhoudelijk op een aantal punten meer duidelijkheid heeft verschaft, bijvoorbeeld welke informatie aan een burger moet worden verstrekt als gegevens worden verzameld, heeft zij ook weer nieuwe vragen opgeworpen. Een voorbeeld hiervan is het nieuwe recht op overdraagbaarheid van gegevens, waarbij gegevens van, bijvoorbeeld, het ene sociale netwerk naar het andere sociale netwerk moeten kunnen worden overgeheveld. Ook de nieuwe verplichtingen die de AVG voor verwerkingsverantwoordelijken heeft geïntroduceerd, behoeften nog nadere invulling. Het verbaast dan ook niet dat het nieuw opgerichte Europees Comité voor gegevensbescherming nog vóórdat de AVG van toepassing werd al verscheidene, veelal zeer uitgebreide richtsnoeren had uitgevaardigd. Het Comité, dat een versterkte versie is van het voormalige samenwerkingsverband van de Artikel 29-Groep onder de vóór 2018 geldende richtlijn 95/46/EG, moet een cruciale rol spelen in de uniforme toepassing van de regels van de AVG in de Europese Unie. Of de AVG het gegevensbeschermingsrecht heeft vereenvoudigd, is in niet onbelangrijke mate afhankelijk van de mate waarin de toezichthouders bilateraal en in het Comité succesvol met elkaar weten te samen te werken. Ruim vijf jaar na inwerkingtreding van de AVG zijn de resultaten op dat vlak wisselend.

Aan de eerder geschetste complicaties van de technologische ontwikkelingen kan welke regelgeving dan ook, en dus ook de AVG, slechts beperkt het hoofd bieden. In de AVG is geprobeerd rekening te houden met de technische complexiteit door continuering van de open normstelling op veel terreinen. Uitgegaan wordt van de veronderstelling dat de in de

AVG neergelegde algemene beginselen van gegevensverwerking zodanig techniekonafhankelijk zijn geformuleerd dat zij ook op toekomstige methoden van gegevensverwerking kunnen worden toegepast. Verder zijn in de AVG specifieke bepalingen opgenomen die de verwerkingsverantwoordelijke ertoe verplichten de gegevensbescherming al in het technisch ontwerp in te bouwen ('*privacy by design*') en door het gebruik van standaardinstellingen te realiseren ('*privacy by default*'). Ook het in de AVG aangepaste verbod op geautomatiseerde besluitvorming is gericht op het wegnemen van onevenredige gevolgen van toepassing van bepaalde technologieën. Toch is de AVG ook met deze bepalingen slechts beperkt toegerust om persoonsgegevens bij gebruik van moderne technieken voldoende te beschermen. Het gebruik van *big data*, de toepassing van blockchaintechnologie en de inzet van algoritmes zetten de klassieke beginselen van gegevensbescherming, zoals doelbinding, dataminimalisatie en de toepassing van individuele rechten zoals het correctierecht, in toenemende mate onder druk. De vraag voor de toekomst blijft in hoeverre deze uit een oogpunt van gegevensbescherming nadelige gevolgen kunnen worden verminderd of weggenomen door de door de AVG beoogde bescherming in de technologieën zelf in te bouwen, al dan niet ondersteund door nieuwe wetgeving (al dan niet in de vorm van aanpassing van de AVG).

Wat betreft de maatschappelijke impact lijkt de AVG reeds vanaf de inwerkingtreding in 2018 tot een grotere bewustwording van de gegevensbeschermingsregels te hebben geleid. Vooral vanwege de door de AVG geïntroduceerde mogelijkheid tot het opleggen van hoge boetes werd het onderwerp in het bedrijfsleven 'serieuzer' genomen. In een mededeling uit januari 2018 merkte de Europese Commissie op dat de bewustwording bij de burger als drager van het recht op bescherming van persoonsgegevens daarbij achterbleef (zie COM(2018)43). In een eerste evaluatierapport uit 2020 concludeerde de Europese Commissie echter dat de burgers zich inmiddels in toenemende mate bewust zijn van hun rechten. Volgens een enquête had 69 procent van de EU-bevolking ouder dan 16 jaar van de AVG gehoord (COM(2020)264).

De AVG heeft de positie van burgers op verschillende manieren versterkt. Zo zijn de vereisten voor toestemming aangescherpt, zijn verschillende specifieke rechten versterkt of aangevuld, zijn de informatieverplichtingen van degene die gegevens wil verwerken, aangescherpt en is de mogelijkheid om je te laten vertegenwoordigen door, bijvoorbeeld, een ngo geëxpliciteerd. Samen met een versterkt toezicht op de naleving door de AP (die met de komst van de AVG een verdubbeling van haar budget kreeg) was de ambitie dat de burger mondiger zou worden over de bescherming van zijn persoonsgegevens en dat de burger, indien hij gebruikmaakt van zijn rechten, daarin krachtiger door de onafhankelijke toezichthouder kon worden ondersteund. De vraag is of deze doelstelling daadwerkelijk met deze vernieuwingen is gerealiseerd; daarop zal in het slothoofdstuk nog worden teruggekomen.

1.4 Gegevensbeschermingsrecht: een andere benadering?

Voorafgaande aan de inwerkingtreding van de AVG is in de literatuur discussie gevoerd over de vraag of, mede gelet op de technologische ontwikkelingen, het klassieke stramien van het gegevensbeschermingsrecht zoals dat gold onder richtlijn 95/46/EG en de Wbp en zoals in een aangepaste vorm zou worden voortgezet in de AVG, nog wel adequaat is. Moerel en Prins hebben in hun uitgebreide preadvies voor de NJV in 2016 uiteengezet dat dat naar hun oordeel niet het geval is en dat de klassieke kaders aan een grondige herziening toe

zijn. Zij menen dat het doelbindingsvereiste, zeker als gebruik wordt gemaakt van moderne technieken, onvoldoende effectief is om de privacybelangen van individuen en, breder, het belang van de samenleving te dienen. Ook willen zij afscheid nemen van de specifieke gronden op grond waarvan persoonsgegevens rechtmatig mogen worden verwerkt en van de specifieke regels voor de bijzondere categorieën van persoonsgegevens.

De achterliggende reden van de door Moerel en Prins bepleite aanpassing was de ineffectiviteit van het geldende regime; met zijn te ingewikkelde en bewerkelijke verplichtingen overvroeg het de verwerkingsverantwoordelijken zodanig (bijvoorbeeld met de strenge toestemmingseis) dat het doelbewuste ondermijning van de regels door de verwerkingsverantwoordelijken in de hand werkt. Voorts is het niet reëel de handhaving van het gegevensbeschermingsrecht primair bij de individuen zelf te leggen. De realiteit van onze datagedreven samenleving is volgens Moerel en Prins dat burgers daartoe, ondanks de aan hen toegekende rechten, niet in staat zijn. Burgers begrijpen vaak de aan hen voorgelegde informatie niet of nemen er bewust geen kennis van en verlenen vervolgens klakkeloos toestemming. De door het gegevensbeschermingsrecht beoogde bescherming is door al deze factoren tezamen feitelijk illusoir.

De door Moerel en Prins aangedragen oplossing hiervoor vertoont veel gelijkenis met de algemene belangenafweging die in het privaatrecht gebruikelijk is in het kader van de onrechtmatige daad (artikel 6:162 van het BW). Zij pleiten ervoor de algemene gerechtvaardigd-belanggrondslag (vgl. artikel 6, eerste lid, onderdeel f, van de AVG) aan te wijzen als de centrale en enige toets voor de rechtmatigheid van de verschillende fasen van gegevensverwerking: verzamelen, verwerken, verder verwerken en vernietigen. Binnen dit brede kader zou via een belangenafweging in concreto het huidige regime met de daarin vervatte beginselen volledig worden geïncorporeerd en tegelijkertijd, omdat op omstandigheden gericht maatwerk mogelijk is, meer bescherming worden geboden. Materieel zouden daarmee de huidige rechten van individuen en verplichtingen van verwerkingsverantwoordelijken onverkort blijven gelden, zij het dat zij langs een andere weg worden gerealiseerd.

Ondanks dat Moerel en Prins terecht wijzen op belangrijke tekortkomingen van het toen geldende, en ook later in de AVG vastgelegde stelsel, is er op de door hun gedragen oplossing in de literatuur kritiek gekomen. Deze komt erop neer dat de benadering doorschiet. De verwachting dat een algemene belangenafweging normerende werking zou hebben, zou op drijfzand zijn gebaseerd. Voorts wordt erop gewezen dat er weliswaar tekortkomingen zijn, maar dat de AVG juist beoogt om belangrijke verbeteringen in de gebrekkige handhaving te realiseren. Door een uitbreiding van de rechten van het individu en van de verplichtingen van de verantwoordelijken en met name ook door een versterking van de positie van de toezichthouder, zou het individu beter beschermd worden. Met name de introductie in de AVG van de mogelijkheid om hoge bestuurlijke boetes op te leggen zou een stevige stimulans zijn voor verwerkingsverantwoordelijken om hun verplichtingen serieus na te komen. Ten slotte geldt dat de oplossing van Moerel en Prins alleen betekenis kan hebben voor de private sector. In de publieke sector, met de overheid als dominante partij, bestaat een andere dynamiek en kan sowieso ook vanwege in het publiekrecht geldende regels en beginselen – met name het legaliteitsbeginsel – niet met een door de wet voorgeschreven globale belangenafweging worden volstaan.

Zie E.M.L. Moerel & J.E.J. Prins, *Privacy voor de homo digitalis* (Preadvies NJV 2016), Wolters Kluwer 2016, p. 1-136. Reacties van P.J. Hustinx, *Handelingen NJV 2016-II*, Wolters Kluwer 2017, p. 39-40, en N.A.N.M. van Eijk, 'Een normatief toetsingskader voor gegevensverwerking', *NJB* 2016, p. 1528-1533. Zie ook B. van der Sloot, 'Het gegevensbeschermingsrecht op de schop: noodzaak en afbraak? Enkele kanttekeningen bij het preadvies Homo Digitalis van Lokke Moerel en Corien Prins', *NTM/NJCM-Bull.* 2017, p. 3-25, en in reactie hierop E.M.L. Moerel & J.E.J. Prins, 'Discussie over gegevensbescherming en de 'Homo Digitalis'', *NTM/NJCM-Bull.* 2017, p. 169-173 en de dupliek van B. van der Sloot, p. 174-182.

Zoals gezegd is de AVG grosso modo een voortzetting van het door Moerel en Prins bekritiseerde regime. Hun benadering is dus niet gevolgd. Ruim vijf jaar na inwerkingtreding van de AVG kan de vraag worden gesteld in hoeverre de beoogde verbeteringen daadwerkelijk zijn gerealiseerd en of deze zodanig zijn dat het niet nodig is de door Moerel en Prins bepleite oplossing op enig moment opnieuw in overweging te nemen. In het slothoofdstuk zal in dat verband op de resultaten van ruim vijf jaar AVG worden teruggekeken.

1.5 Doelstelling van de monografie

Mede tegen de achtergrond van deze korte voorgeschiedenis moet de betekenis van deze monografie over de AVG worden geplaatst. De doelstelling van deze monografie is om inzicht te bieden in het complexe systeem van het gegevensbeschermingsrecht. Dat inzicht betreft de hoofdlijnen. Het richt zich in de eerste plaats op de Europese context waarin het gegevensbeschermingsrecht de laatste decennia, ook na de inwerkingtreding van de AVG, in wetgeving en rechtspraak tot ontwikkeling is gekomen. Kennis daarvan is voor een verder begrip van het onderhavige rechtsgebied onontbeerlijk. Vervolgens wordt de AVG uitvoerig behandeld. Daar waar mogelijk gebeurt dit aan de hand van concrete voorbeelden, zoals deze uit de wetgeving, de rechtspraak en de toezichtspraktijk naar voren zijn gekomen.

Vanwege de aard van het rechtsgebied en de relatief beperkte omvang die inherent is aan een publicatie als de onderhavige kent deze monografie een aantal beperkingen. Zoals gezegd, beperkt het zich tot de hoofdlijnen. Het betreft alleen een behandeling van het Europese gegevensbeschermingsrecht en meer in het bijzonder de AVG en de Uitvoeringswet AVG. Andere nationale regels komen in beginsel niet of slechts kort aan de orde. Op de verhouding tussen de AVG en bijzondere wettelijke regimes of bepalingen, bijvoorbeeld de Wet politiegegevens, de Wet basisregistratie personen of de Wet inzake de geneeskundige behandelingsovereenkomst, wordt wel ingegaan, maar de inhoud van dergelijke bijzondere wetten en bepalingen blijft verder behoudens uitzonderingen grotendeels buiten beschouwing. Het doel is om inzicht te bieden in het systeem van het gegevensbeschermingsrecht en de uitwerking daarvan op hoofdlijnen. Met een goed begrip daarvan kunnen vervolgens de nadere regels beter en met meer kans op succes worden toegepast. Daartoe dienen afhankelijk van de omstandigheden ook andere, op deelterreinen betrekking hebbende publicaties te worden geraadpleegd.

De AVG is het hoofdthema van deze monografie. Hoewel uitvoerig, pretendeert deze monografie niet een uitputtende behandeling daarvan te zijn. Dat is zeker in een publicatie als de onderhavige niet gewenst en gezien de aard en omvang van de verordening ook niet mogelijk. Er is vooral geprobeerd een heldere en overzichtelijke uitleg te geven van de structuur en de inhoud van de AVG en van de bepalingen die daarin zijn opgenomen. De bespreking, voornamelijk in de klein gedrukte teksten in deze monografie, van nationale en

Europese wetgeving en jurisprudentie is beperkt tot beslissingen die van leidend belang zijn voor de uitleg van de wet of die een goede illustratie vormen van het behandelde thema.

Over de AVG is inmiddels veel voorlichtend materiaal te vinden. Nuttig is de *Handleiding AVG en Uitvoeringswet AVG* die door het Ministerie van Justitie en Veiligheid in januari 2018 werd gepubliceerd, en waarvan in 2023 een update verscheen. Zie www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2018/01/22/handleiding-algemene-verordening-gegevensbescherming. De daarin weergegeven stroomschema's zijn achter in deze monografie overgenomen. De AP heeft een pagina op haar website gewijd aan de AVG, zie <https://autoriteitpersoonsgegevens.nl/onderwerpen/avg-nieuwe-europese-privacywetgeving>. Ook de Europese Commissie heeft een website met vragen en antwoorden over de AVG opgesteld: https://ec.europa.eu/info/law/law-topic/data-protection_nl. Deze vragen en antwoorden worden steeds bijgewerkt. Het Europees Comité voor gegevensbescherming heeft verschillende richtsnoeren gepubliceerd; deze zijn te vinden op de website van het Europees Comité voor gegevensbescherming, zie <https://edpb.europa.eu>.

Voor een uitgebreider overzicht van de relevante jurisprudentie en beslissingen van de AP ten aanzien van de voormalige Wet bescherming persoonsgegevens zie G.-J. Zwenne & H.R. Kranenborg (red.), *Tekst & Commentaar Privacy- en gegevensbeschermingsrecht. AVG, UAVG en andere privacywetgeving*, Deventer: Wolters Kluwer 2022, dat elk half jaar wordt bijgewerkt.

Er is bij de inhoudelijke bespreking van de AVG terughoudendheid betracht met het maken van kritische kanttekeningen. Wel is zoveel mogelijk aangegeven welke knelpunten zich bij de interpretatie en toepassing van de verordening kunnen voordoen en hoe de AVG in concrete situaties moet worden uitgelegd.

1.6 Plan van behandeling

Aldus bestaat deze monografie uit vier delen. Na dit eerste, inleidende deel, wordt in deel II ingegaan op de constitutionele en Europeesrechtelijke context. Na een bespreking van de relevante constitutionele aspecten (hoofdstuk 2), volgt een beschrijving van het Europese recht inzake de bescherming van persoonsgegevens zoals zich dat binnen de Raad van Europa (hoofdstuk 3) en de Europese Unie (hoofdstuk 4) in de loop der jaren heeft ontwikkeld. Wat de Raad van Europa betreft richt de aandacht zich op het Verdrag van Straatsburg uit 1981, dat feitelijk het startpunt is geweest van het Europese gegevensbeschermingsrecht en op de grote betekenis van artikel 8 van het EVRM zoals zich dit in de rechtspraak heeft ontwikkeld. Met betrekking tot de Europese Unie wordt eerst ingegaan op de algemene verankering van het recht op bescherming van persoonsgegevens in de verdragen en in het EU-Grondrechtenhandvest, waarna kort de secundaire wetgeving van vóór de herziening van mei 2018 wordt beschreven. Vervolgens wordt het herzieningsproces uitgelegd en de wetgeving die daaruit is voortgevloeid: de Algemene verordening gegevensbescherming en richtlijn (EU) 2016/680 voor gegevensverwerking voor opsporing en vervolging. Tot slot wordt bekeken welke nieuwe wetgevingsinitiatieven er de laatste jaren zijn aangenomen in het kader van de zogeheten digitale agenda.

Deel III vormt de hoofdmoot van de monografie. Hierin wordt de inhoud van de Algemene verordening gegevensbescherming uitvoerig behandeld. Na een korte schets van de Nederlandse voorgeschiedenis (hoofdstuk 5), volgt de bespreking in grote lijnen de opzet van de AVG. In hoofdstuk 6 wordt de reikwijdte van de AVG besproken. Dit behelst ook een beschrijving van de basisbegrippen die essentieel zijn voor het bepalen van de werkingssfeer van de wet. Na een korte bespreking van de voornaamste actoren (hoofdstuk 7), wordt

aandacht besteed aan de materiële normen waaraan gegevensverwerkingen en meer in het bijzonder verwerkingen van gevoelige gegevens behoren te voldoen (hoofdstuk 8 en 9). De rechten van de burger worden in hoofdstuk 10 besproken en de verplichtingen die op de verantwoordelijke rusten in hoofdstuk 11. Hoofdstuk 12 gaat in op de uitzonderingen en beperkingen die op de verschillende rechten en plichten in de AVG kunnen worden aangebracht. Daarna volgt een bespreking van de regels omtrent doorgifte van persoonsgegevens naar derde landen (hoofdstuk 13) en twee hoofdstukken over toezicht (hoofdstuk 14) en rechtsbescherming (hoofdstuk 15). Deel IV van de monografie bevat ten slotte enkele slotbeschouwingen en een blik op de toekomst (hoofdstuk 16).